

Sologub V. The development of guitar player's prima vista skills

The article devoted to the pedagogical aspects of the playing guitar skills education, in particular: the development of the prima vista music skills. This skill is one of the keys, and its formation is one of the first stages of complex musical education, which also concerns the aesthetic sphere. Prima vista next to the analysis of the musical work (phrase or motive as a part of the work) is a factor in the formation of the inner ear, guitarist's analytical thinking, artistic musical image, and also rely on memory – auditory and motor. It is important that the development of the prima vista skills and techniques from of the guitar player is the result of a purposeful pedagogical influence, as well as the application of specific didactic techniques. Careful selections of music program and prima vista skills have a great importance at an initial stage when a student memorizes various types of musical designs. Prima vista forms the necessary qualities for playing a guitar; the reaction of the device to the musical text contributes to the development of technology, applicator skills, free orientation on the guise of the guitar. It is necessary gradually to educate the guitarist the need and desire to learn new works, instilling love for them to get acquainted with the musical literature for the guitar – this is the main factor of musical and aesthetic education of the guitarist.

Key words: six-stringed guitar, prima vista, playing guitar, development of performing skills, guitarist-performer, musical didactics.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2018

УДК 372.878:78.072.2

Вікторія СОЛОГУБ

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри музичного мистецтва
відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв», м. Миколаїв, Україна
e-mail: victoriya12ds@gmail.com*

Олена ПІХТАР

*кандидат педагогічних наук, доцент,
декан факультету мистецтв
відокремленого підрозділу «Миколаївська філія Київського національного
університету культури і мистецтв», м. Миколаїв, Україна
e-mail: pihtar@i.ua*

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ МУЗИЧНИХ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИКОНАВЦІВ

У статті актуалізуються основні аспекти педагогічної майстерності музичного педагога. Акцент робиться на змінах у музичній педагогіці, спровокованих стрімким розвитком інформаційних технологій, які проникають і до поля досліджуваної сфери. Одна з головних проблем, яку має вирішити педагогіка, полягає у тому, як примирити теорію з практикою виконавства. Ця мета у контексті ситуації міждисциплінарності та протікання глобалізаційних процесів вимагає поєднання різноманітних методик: як суто належних до сфери музикознавства та музичної педагогіки, так і тих, що потрапили сюди з культурологічної та інших галузей. Синтез методик, доцільне та збалансоване поєднання й практична реалізація компонентів викладацького професіоналізму виявляються наріжним каменем педагогічної майстерності викладання фаху. Тому головна мета цього дослідження – окреслення теоретичних і методологічних засад техніки викладання фахових дисциплін для музикантів-виконавців у закладах професійної освіти.

Ключові слова: педагогічна майстерність, музична педагогіка, методика викладання фаху, музичне виконавство, техніка педагога.

Педагогічна майстерність – умова забезпечення якості та ефективності музичної освіти, яка розглядається як система, що об'єднує музичне виховання, навчання та розвиток. Недарма у перекладі англійською поняття «музична педагогіка» несе смислове навантаження мистецтва – *art of teaching*. Науково-методична література демонструє ная-

вні досягнення в області музично-педагогічних досліджень, різноманітні освітні методики дореволюційного, радянського та сучасного періодів. Тематикою наукових досліджень у даній галузі виступають проблеми, що охоплюють різні сторони змісту й процесу музичної освіти. У центрі уваги – особистість і діяльність музиканта-виконавця,

педагога-викладача, а також їхня взаємодія з музичним мистецтвом. Особлива увага приділяється вивченню можливостей мистецтва й педагогіки у музичному вихованні, дослідженню пріоритетних професійних якостей особистості педагога, вивчення сутності, видів, досягнень та особливостей музично-педагогічної майстерності. Мінливі умови сьогодення обумовлюють важливість та актуальність винаходу нових методик та підходів викладання фахових дисциплін у виконавців.

Музична педагогіка передбачає звертання до досить широкого кола питань, серед яких зокрема можна акцентувати наступні: теоретичні та методологічні засади викладання музичних дисциплін, кореляція педагогіки та виконавства, застосування нових методів у процесі викладання фаху (наприклад, культурологічного або методу психомоторики), моделі організації педагогічного процесу, стилі й техніки викладацької діяльності, концепції та специфіка музичної педагогіки, та нарешті педагогічна майстерність. Ця проблематика знаходиться у центрі наукових розвідок таких дослідників, як О. С. Базиков, Л. А. Баренбойм, О. Л. Девятова, С. С. Лукашева, А. М. Тархов, Л. І. Беккер, Л. В. Холостякова та С. Д. Якушева.

Глобалізаційні процеси сприяють взаємопроникненню методологій викладання різних дисциплін. Навряд чи сьогодні можна говорити про «чисті» методології чи практики, які перебувають у вакуумі якоїсь однієї галузі. На нинішньому етапі розвитку музична педагогіка бере на озброєння, наприклад, широкий спектр культурологічних методів. Це означає, що необхідно брати до уваги сучасні трансверсальні та міждисциплінарні тенденції, дифузії яких до сфери музикознавства і, відповідно, до вузького кола музичної педагогіки та викладацької майстерності, й присвячена дана розвідка.

Головною метою цього дослідження є окреслення теоретичних та методологічних засад педагогічної майстерності викладання дисциплін фаху для музикантів-виконавців у закладах професійної освіти.

Доречно спочатку охарактеризувати три основні, фундаментальні комплекси навчальних дисциплін, які здатні забезпечити плідну музично-професійну діяльність у різних її аспектах і напрямках. Відповідно, це такі блоки предметів:

- 1) музично-виконавські;
- 2) музично-теоретичні;
- 3) психолого-педагогічні [1, 132].

Підхід до викладання тут залежить від індивідуальних здібностей і схильностей учнів, а також їх комбінацій. Одним з традиційних педагогічних підходів є, наприклад, діяльнісний. Він пе-

редбачає, що будь-які психічні функції індивіда, в тому числі й пов'язані з розвитком спеціальних здібностей (таланту), розумові (та інші) процеси, що відбуваються у свідомості й підсвідомості людини, детермінуються її діяльністю, а саме: цілями, змістом, формою та структурою дій людини.

Найбільш оптимальні та сприятливі умови для занять музикою створюються лише у випадку ініціативи студента (максимуму його творчої інтенції), а не лише зусиль педагога. Власне, необхідно, щоб сама організація навчального процесу стимулювала та заохочувала «самоосвітню активність» студента. Варто підкреслити, що акцент на самостійній роботі студента є актуальним не лише для сфери музичної педагогіки, оскільки кількість годин, виділених для самостійної праці, збільшується пропорційно до ускладнення освітнього рівня та змісту навчальних предметів у всіх галузях знань.

Один з найефективніших способів забезпечення цілісності педагогічної діяльності є схема, яка передбачає, що студент у процесі власного професійного зростання, розвитку загальних і спеціальних здібностей, має діяти в умовах, які максимально наближені до тих, в яких буде провадитися його діяльність після закінчення навчального закладу. Не варто, звісно, применшувати значення методів навчання, їх релевантності цілям і задачам навчально-освітнього процесу. Тракткування методів у музичній педагогіці залежить від аспекту акцентування: воно може бути гносеологічним, логіко-змістовним, психолого-педагогічним тощо. Всі ці тлумачення доречно враховувати при аналізі проблем та протиріч музичної педагогіки. Дослідники-педагоги підкреслюють наявність різних прийомів і способів викладання – від пасивно-репродуктивних до евристичних, методів творчого пошуку, проблемних або ж продуктивних.

Зважаючи на неухильний прогрес інформаційних технологій, неупинний розвиток засобів масової комунікації, зокрема, звукових і аудіовізуальних моделей, педагог змушений впроваджувати ці досягнення в освітньо-виховний процес. Книжкова продукція, періодика, аудіо- та відеоматеріали, відгуки на концерти та діяльність визначних майстрів – все це виступає матеріалом для самостійної роботи студента. Головним залишається питання внутрішньої переробки, освоєння, асиміляції цієї інформації, тобто професійна рефлексія, яку можна вважати наріжним каменем педагогічної майстерності.

Доречно розглянути деякі підходи до проектування моделі професійної підготовки музиканта-виконавця. Модель у даному контексті є системою

об'єктів або знаків, яка виражає провідні властивості системи, що виступає щодо неї оригіналом.

Моделі бувають різних рангів і класів:

- 1) моделі-імітації («подібності»);
- 2) моделі-аналогії;
- 3) структурні й функціональні моделі;
- 4) дедуктивні та індуктивні варіації;
- 5) моделі формальні чи логічні.

В даний час моделювання є поширеним методом педагогіки, який проектує й прогнозує розвиток особистості студента. Моделювання – це «система, дослідження якої служить засобом отримання інформації» [4, 307] про іншу (реальну, живу) структуру. У загальноприйнятому тлумаченні моделювання виявляється процесом дослідження об'єктів пізнання на основі відтворення їхніх основних (суттєвих) властивостей у моделях. На нашу думку, метод моделювання має потенціал стати одним із головних інструментів педагогічної майстерності викладача фахових дисциплін.

Іншим важливим аспектом педагогічної майстерності є техніка педагога. А. Макаренко з цього приводу говорив: «Вихователь має вміти організувати, ходити, жартувати, бути веселим, сердитим <...> поводити себе так, щоб кожен його рух був спрямований на виховання» [7, 183]. Більш конкретно техніці педагога можна надати наступну дефініцію: це констеляція педагогічних компетентностей, якими володіє педагог. За допомогою цього комплексу забезпечується володіння педагогом психофізіологічним станом, емоційністю, настроєм, власною тілесністю, мовою, а також від таких компетентностей залежить організація педагогічно доцільної комунікації – оптимальна поведінка педагога та його ефективна взаємодія зі студентами у різних ситуаціях, які виникають в ході навчально-виховного процесу. Сама ж компетентність є терміном ширшим, ніж просто сукупність знань, умінь та навичок. Це, зокрема, ще й світоглядні позиції, картина світу, естетичні настанови тощо.

Повернімося до питання методу викладання фаху. Методики викладання фахових дисциплін, таким чином, можуть бути класифіковані (як варіант) так:

- 1) сукупність методик викладання теоретичних дисциплін (сольфеджіо, знайомство з музичною літературою та виховання культури слухання музики) розвивається з урахуванням досягнень сучасної психології розвитку музичних здібностей;
- 2) методика, що враховує тенденцію виховання «відкритого» слуху; важливою є розвиток здатності студента сприймати та «перемикатися» на музику різних стилів, у тому числі нової музики XX–XXI століть;

3) синтез методик різних шкіл, зарубіжних також;

4) численні методики викладання теоретичних дисциплін з використанням в освітньому процесі спеціальних розвиваючих комп'ютерних програм [6, 63].

Педагогічна майстерність викладання музичних фахових дисциплін актуалізує декілька напрямів діяльності педагога:

- 1) чільне місце в музично-педагогічній системі займають нині інноваційні процеси;
- 2) дослідницька діяльність є також вагомим частиною роботи музичного педагога: це перш за все вивчення різнобічного досвіду в педагогічній сфері та науково-методичній літературі з метою застосування основних досягнень в практичній діяльності;
- 3) педагог починає виконувати й роль проєктувальника, яка полягає у грамотному плануванні цілей і завдань педагогічної та музично-творчої діяльності;
- 4) ефективність конструктивної та організаторської діяльності педагога виражається в методично грамотній побудові занять, у креативності мислення викладача під час розв'язання різноманітних навчально-виховних завдань;
- 5) комунікативна та психологічна спрямованість педагогічної діяльності.

Без високого рівня професіоналізму забезпечити реалізацію вищезазначених позицій для педагога неможливо. Структура професіоналізму викладача пов'язується з наявністю наступних компонентів:

- 1) гностичного, якому відповідають гностичні здібності педагога: вони визначаються специфічною чутливістю майстра до вибору методики навчання студентів у зв'язку з метою розвитку морального, трудового, інтелектуального потенціалу вихованців, чим забезпечується, зокрема, їхній саморозвиток;
- 2) проєктувального: педагогічна майстерність виявляється у вмінні викладача конструювати маршрут, стратегію засвоєння студентом компетентностей за принципами економії, глибини, балансу складного та простого, технічного напруження й творчості;
- 3) конструктивного: тут педагогічні здібності допомагають викладачу побудувати заняття, організувати час та простір, вибудувати ієрархію задач, конкретизовану завданнями, а також провести оцінювання успішності студента;
- 4) організаторського: педагогічні здібності полягають у наявності схильності педагога до визначення продуктивних та непродуктивних шляхів організації комунікації між студентами, а також роботи вихованців з пізнавальними об'єктами їхньої діяльності у навчальний та вільний час;
- 5) комунікативного: педагогічна майстерність викладача проявляється у його

можливості встановлення контактів зі студентами, розвитку педагогічно доцільних взаємин на основі встановлення авторитету й завоювання довіри; у цей комплекс входить також здатність до ідентифікації (тобто ототожнення себе зі студентами), чутливість до індивідуальних особливостей вихованців (їх інтересів, талантів, схильностей, здібностей), гарна інтуїція (важлива характеристика творчого мислення, яке виражається в антиципації – передбаченні результату педагогічного впливу – ще на етапі вибору стратегій впливу), здатність до навіювання [5, 809]. У залежності від рівня розвитку всіх здібностей, представлених вище, а також змісту професійного педагогічного досвіду, особливостей темпераменту й характеру, а також націленості особистості викладача формується, відповідно, індивідуальний стиль педагогічної майстерності.

Виклики глобалізації змушують включати до процесу викладання методологічні напрацювання суміжних сфер. Міждисциплінарний дискурс, зокрема, породжує необхідність врахування культурологічної методики навіть у викладанні фахових дисциплін у музикознавців. Сутність культурологічного підходу можна сформулювати наступним чином: він полягає у свідомій орієнтації на виявлення та аналіз (спираючись на концептуально-методологічну основу теорії культури) різноманітних реальних зв'язків (причинних, функціональних, змістовних тощо) музики (у всіх її основних аспектах) та культури, а також на виявлення «слідів» цих зв'язків, а саме: культурно-типологічних характеристик музики. Музика розцінюється даною дефініцією як інтонаційна тканина культури, об'єктивація та реалізація смислового напруження й динаміки. Музика «моделює найбільш загальні властивості й структури дійсності – часу, руху, конфліктності й т. п.», а також «типізує соціокультурні уявлення, що входять до музичного змісту» [3, 42]. Цим пояснюється невіддільність музичних концепцій від сфери центральних для культурної свідомості уявлень і понять (включаючи найзагальніші, світоглядні категорії), що визначає глибинну, загадкову та органічну програмність музики, структуру, яку добре знають композитори, виконавці й чуйні («культурні») слухачі.

Л. Баренбойм у пропонованій ним педагогічній системі звертається до напрацювань системи

Станіславського, де важливими виявляються такі моменти, як:

- 1) перенесення психотехнічних методів з театральної сфери до області музичної педагогіки;
- 2) зв'язок естетичних принципів та педагогічних методів;
- 3) виховання творчого начала у виконавця;
- 4) розвиток творчої уяви, уваги та так званого «естрадного самопочуття» [2, 3-61].

«Задача педагога, – зазначає Л. Баренбойм, – полягає в тому, щоб навчити учня розуміти мистецтво та володіти ним. Іншими словами – ввести учня до світу мистецтва, розбудити його творчі здібності та озброїти технікою. Ця мета може бути втілена тоді, коли вихованець розучує твір мистецтва (роль, музичний твір) і працює над спеціальними вправами, що розвивають ті чи інші сторони «апарату переживання» та «апарату втілення». Якщо педагог зайнятий лише тим, щоб показати, як треба зіграти п'єсу, йому не вдасться підвести учня до творчості. Робота над музичними творами сама по собі не може бути ціллю. Кожне поставлене завдання має допомогти вихованцю розвинути нові якості» [2, 15].

У науках про музику наприкінці ХХ – на початку ХХІ століть більшість розробок у галузі музичної педагогіки та теоретичних дисциплін ставлять за мету подолання розриву, який сформувався між наукою та педагогічною практикою. Найбільш актуальним напрямком дослідження викладацької практики фахових дисциплін на сьогодні є вивчення авторських методик, а також різноманітних форм музично-педагогічної діяльності, які формуються під впливом прогресу інформаційних технологій. Сучасна музична освіта та викладання фахових дисциплін набуває яскраво вираженого особистісно-орієнтованого характеру, який проявляється у виборі педагогом індивідуального стилю викладання. Тенденції міждисциплінарності змушують зважати й на культурологічний підхід у музичній педагогіці. Основна мета педагога – навчити студента пізнавати мистецтво, і в цьому процесі він має подолати ряд протиріч, пов'язаних зі специфікою викладання фаху в контексті музичного виконавства. Відтак, педагогічна майстерність виявляється сукупністю технік, підходів, прийомів, компетентностей, направлених на розвиток професіоналізму викладача задля ефективної реалізації цілей навчально-виховного процесу.

Список використаних джерел

1. Базиков А. С. Теоретико-методологические подходы к преподаванию музыкальных дисциплин в образовательных учреждениях профессионального образования / А. С. Базиков // Вестник ТГУ. – 2012. – № 4 (108). – С. 131–136.
2. Баренбойм Л. А. Музыкальная педагогика и исполнительство. – СПб.: Музыка, 1974. – 335 с.
3. Девятова О. Л. Применение метода культурологической интерпретации в университетском музыкальном образовании / О. Л. Девятова // Человек в мире культуры. – 2014. – № 5. – С. 40–45.

4. Лукашева С. С. Модель организации педагогического процесса подготовки музыкантов-исполнителей на основе средств информационных технологий / С. С. Лукашева // Вектор науки ТГУ. – 2014. – № 3 (29). – С. 304–308.
5. Тархов А. М., Беккер Л. И. Личностно ориентированный стиль педагогической деятельности и перспективы его использования в музыкальном образовании / А. М. Тархов, Л. И. Беккер // «Известия» Пензенского государственного педагогического университета имени В. Г. Белинского («Общественные науки»). – 2011. – № 4. – С. 807–811.
6. Холостякова Л. В. Музыкальная педагогика: концепции, методы и специфика / Л. В. Холостякова // Муниципальное образование: инновации и эксперимент. – 2012. – № 5. – С. 61–64.
7. Якушева С. Д. Педагогическая техника – основа педагогического мастерства / С. Д. Якушева // Вестник ЧГПУ. – 2011. – № 2. – С. 182–190.

References

1. Barenboym L. A. (1974). *Muzyikalnaya pedagogika i ispolnitelstvo* [Musical pedagogy and performance]. St. Petersburg, Muzyika.
2. Bazikov A. S. (2012). *Teoretiko-metodologicheskie podhodyi k prepodavaniju muzykalnykh distsiplin v obrazovatelnykh uchrezhdeniyah professionalnogo obrazovaniya* [Theoretical and methodological approaches to the teaching of musical disciplines in educational institutions of vocational education]. Vestnik TGU, № 4 (108), 131–136.
3. Devyatova O. L. (2014). *Primenenie metoda kulturologicheskoy interpretatsii v universitetskom muzykalnom obrazovanii* [The application of the method of culturological interpretation in university music education]. Chelovek v mire kulturyi, № 5, 40–45.
4. Holostyakova L. V. (2012). *Muzyikalnaya pedagogika: kontseptsii, metodyi i spetsifika* [Musical Pedagogy: Concepts, Methods and Specificity]. Munitsipalnoe obrazovanie: innovatsii i eksperiment, № 5, 61–64.
5. Lukasheva S. S. (2014). *Model organizatsii pedagogicheskogo protsessa podgotovki muzykantov-ispolniteley na osnove sredstv informatsionnykh tehnologiy* [Model of the organization of the pedagogical process of training musicians-performers on the basis of information technology tools]. Vektor nauki TGU, № 3 (29), 304–308.
6. Tarhov A. M., Bekker L. I. (2011). *Lichnostno orientirovannyiy stil pedagogicheskoy deyatel'nosti i perspektivy ego ispolzovaniya v muzykalnom obrazovanii* [Personally oriented style of pedagogical activity and prospects of its use in music education]. «Izvestiya» Penzenskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta imeni V. G. Belinskogo («Obschestvennyye nauki»), № 4, 807–811.
7. Yakusheva S. D. (2011). *Pedagogicheskaya tehnika – osnova pedagogicheskogo masterstva* [Pedagogical technology is the basis of pedagogical skill]. Vestnik ChGPU, № 2, 182–190.

Сологуб В. Д., Пихтарь Е. А. Педагогическое мастерство преподавания музыкальных профессиональных дисциплин у исполнителей

В статье актуализируются основные аспекты педагогического мастерства музыкального педагога. Акцент делается на изменениях в музыкальной педагогике, спровоцированных стремительным развитием информационных технологий, которые проникают и в поле исследуемой сферы. Одна из главных проблем, которую должна решить педагогика, заключается в том, как примирить теорию с исполнительской практикой. Эта цель в контексте ситуации междисциплинарности и протекания глобализационных процессов требует сочетания различных методик: как сугубо принадлежащих сфере музыковедения и музыкальной педагогики, так и попавших сюда из культурологической и других отраслей. Синтез методик, целесообразное, сбалансированное сочетание и практическая реализация компонентов преподавательского профессионализма оказываются краеугольным камнем педагогического мастерства преподавания специальности. Поэтому главная цель этого исследования – определение теоретических и методологических основ техники преподавания профессиональных дисциплин для музыкантов-исполнителей в учреждениях профессионального образования.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, музыкальная педагогика, методика преподавания специальности, музыкальное исполнительство, техника педагога.

Sologub V., Pikhtar O. Art of teaching of the music vocational subject schooling for performer

The article is devoted to the actualization of the main aspects of pedagogical mastery of the art of teaching. The emphasis is on changes in musical pedagogy, provoked by the rapid development of information technologies, which penetrate the field of the investigated sphere. In the science of music in the late XX – early XXI centuries, most developments in the field of musical pedagogy and theoretical disciplines aim to overcome the gap that has developed between science and pedagogical practice. It is one of the main problems that musical pedagogy has to solve. This goal, in the context of the situation of interdisciplinarity and the course of globalization processes, requires a combination of different methods: both strictly belonging to the field of musicology and musical pedagogy, as well as those who came here from the culturological and other industries. Synthesis of methodologies, an expedient, balanced combination and practical implementation of the components of teaching professionalism are the cornerstone of pedagogical mastery of teaching a specialty. Therefore, the main goal of this research is the determination of the theoretical and methodological foundations of the technique of teaching professional disciplines for performing musicians in vocational education. The main purpose of the master is to teach the student to know art, and in this process he has to overcome a number of contradictions associated with the specifics of teaching a specialty in the context of musical performance.

Key words: art of teaching, musical pedagogy, vocational subject schooling methodology, musical performance, technique of a teacher.

Стаття надійшла до редколегії 27.02.2018